

Batı Trakya’da Bulunan Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Türk Ailelerin Çocukları ile Olan Oyun Etkileşimleri¹

Choulia Chatip İSMAİL²

Hatice ŞENGÜL ERDEM³

Yeşim FAZLIOĞLU⁴

Öz

Bu araştırmada Batı Trakya’da bulunan özel gereksinimli çocuğa sahip Türk ailelerin çocukları ile olan oyun etkileşimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması olarak desenlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, Batı Trakya’da 3-10 yaş arasında özel gereksinimli çocuğa sahip 10 aile oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu, ailelerin oyun becerilerini değerlendirmeye yönelik “oyun becerileri değerlendirme listesi” ve araştırmacı gözlem notları kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler, betimsel analiz yoluyla analiz edilmiştir. Verilerin analizine göre ailelerin gün içerisindeki etkinliklerinin farklı oyunlar olduğu, oyun seçimlerinde çocuklarının isteklerini takip ettikleri, oyun seçimlerinde dikkat ettikleri noktaların çocuklarının gelişimi olduğu, oyun içerisindeki problem davranışların oluşması durumunda oyunu çoğunlukla sonlandırdıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Ailelerin serbest oyun içerisindeki

Atıf İçin / For Citation: İSMAİL, C. C., ERDEM, H. Ş. & FAZLIOĞLU, Y. (2022). Batı Trakya’da bulunan özel gereksinimli çocuğa sahip Türk ailelerin çocukları ile olan oyun etkileşimleri. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi – USBED*, Cilt/Volume 4, Sayı/Issue 6, 203-228. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbed>

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Gönderilme Tarihi / Submission Date: 02.02.2022

Kabul Tarihi / Accepted Date: 10.03.2022

¹ Bu çalışma, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Engelli Çalışmaları Anabilim Dalında tamamlanan “Batı Trakya’da Bulunan Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Çocukları ile Olan Oyun Etkileşimlerinin İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

² Öğretmen; KDAP MEA XAMOGELO, Gumulcine, GREECE

E-mail: hatiphulya@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9643-6332

³ Dr. Öğr. Üyesi; İstanbul Medipol Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

E-mail: herdem@medipol.edu.tr

ORCID: 0000-0003-2933-8198

⁴ Prof. Dr.; Trakya Üniversitesi, Edirne, Türkiye

E-mail: yesimfazlioglu@trakya.edu.tr

ORCID: 0000-0002-3970-7084

davranışlarının değerlendirmesinde ailelerin çoğunluğunun çocuklarını oyun öncesinde oyuna davet ettikleri, oyuna geçmeden önce ailelerin çocuklarının materyalleri incelemesine fırsat vermedikleri, iletişimde göz kontağı kurmadıkları, oyun içerisinde sıra alma becerisini kullandıkları, çocuklarının oyun içerisindeki tercihlerini önemsedikleri, oyunun hızını çocuğa bıraktıkları, oyunda çocuğun verdiği ipuçlarını takip ettikleri, sözel iletişimde soru sormak yerine oyuna uygun sohbet ettikleri, çocukları ile oyunda güç müdahalesine girmedikleri, çocuklarının problem çözmesine izin verdikleri, doğru davranışlarını övdükleri ve aynı zamanda oyun rol değişimi yaptıkları ortaya çıkmıştır. Elde edilen bulgular ilgili alanyazın doğrultusunda tartışılmış ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Batı Trakya, Özel gereksinimli birey ve aileleri, Oyun etkileşimi, Aile- çocuk oyun etkileşimi, Durum çalışması

Play Interactions of Turkish Families with Their Children with Special Needs in Western Thrace

Abstract

In this study, it was aimed to examine the play interactions with the children of families with special needs in Western Thrace. The research was designed as a case study from qualitative research methods. The study group of the research consists of 10 families with special needs children between the ages of 3-10 in Western Thrace. The semi-structured interview form prepared by the researcher in consultation with the experts regarding the opinions of the participants on the research subject, the "play skills assessment list" and researcher's observation notes were used to collect data. Descriptive analysis was utilized to analyze the data. It has been concluded that play choices are play that their children enjoy and play the children want, the points they pay attention to in their game choices are the development of their children, play that children prefer, the communication they establish in the play is more conversational, and they terminate the play if problem behaviors occurs. In evaluating the behaviors of the families in free play, the majority of the families invite their children to the play before, they do not give their children the opportunity to examine the materials before starting the play, they do not make eye contact in communication, they use the turn-taking skill, they pay attention to their children's preferences in the play, they leave the speed of the play to the child, they followed the clues given by the child in the play, chatted in the play instead of asking questions in their verbal communication, did not interfere with their children in play, allowed them to solve problems, praised their correct behaviors, and at the same time changed the role of play. The findings were discussed within the relevant literature and recommendations were presented.

Key Words: Western Thrace, Individuals with special needs and their families, Play interaction, Family-child play interaction, Case study

GİRİŞ

Çocukların yaşamı boyunca anne babaları ile içinde oldukları etkileşim düşünülerek gelişim döneminde başarması gereken becerileri aile ortamında kazandığı söylenebilir. Aynı zamanda aile içerisinde var olan değer ve kültürel yapıları ile iletişim biçimlerini çocuk ailesinden görerek benimsemekte ve sergilemektedir. Çocuğun olumlu benlik

gelişiminde çevresi ile kurduğu iletişimde ve sosyalleşmesinde anne babası ile olan etkileşimi önemli bir rol oynamaktadır (Coşkun, 2006).

Ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkide oyun önemli bir yer tutmaktadır. Oyun içinde kurulan fiziksel ve sözel temas ile ebeveyn ve çocuk arasındaki bağ güçlenir. Ebeveyn ve çocuk arasında güvene dayalı bir ilişki gelişir ve karşılıklı ihtiyaçlar karşılanır. Bu etkileşim çocuğun tüm gelişim alanlarına olumlu katkılarda bulunur (Driscoll ve Pianta, 2011; Marchand, Hock ve Widaman 2002).

Tipik gelişim gösteren çocuklar için oyun ne kadar önemli ise özel gereksinimli çocuklar için çok daha fazla önemlidir. Çünkü özel gereksinimli çocuklar oyun içerisindeki programlı eğitimlerle birçok sosyal beceriyi kazanabilmekte, iletişim kurmayı, arkadaş edinmeyi, beraber çalışmayı ve bireysel olarak güçlü ve zayıf yanları ile birbirini tamamlamayı öğrenmektedirler (Kılıçoğlu, 2006; Özen, 2018).

Özel gereksinimli çocuklar için oyun çok önemli olmakla birlikte oyun özellikleri gereksinim türüne göre farklılık gösterebilmektedir. Zihin yetersizliği olan çocuklar yetişkinler tarafından yapılandırılmış oyun ortamlarına gereksinim duyarlar. Oyun oynarken nesnelere birleştirmede yaşlıtlarına göre geri oldukları ve oyuncaklarla amaçsızca oynadıkları görülürken, dikkat sürelerinin kısa olması, oyuncakların işlevlerini keşfetmede zorlanmaları ve göz-motor koordinasyon zorlukları oyun becerilerini sınırlandıran etkenler olarak sıralanabilir (MEB, 2007). OSB olan çocukların oyun özelliklerine bakıldığında ise çeşitlilik açısından az ve tekrarlayıcı hareketler içeren oyunları tercih ettikleri ve oyun içerisinde rutinelere bağlı kalarak pasif olarak oynadıkları söylenebilir (MEB, 2007). OSB olan çocukların farklı sesler çıkartan, farklı kokusu olan, farklı tatları olan ve çocuğun rahatlıkla dokunabileceği oyuncakları tercih ettiği belirtilmektedir (Aydın, 2008). Oyun becerilerindeki sınırlılık görme yetersizliği olan çocuklar için de geçerlidir. Görme yetersizliği olan çocukların aşırı koruyucu ebeveyn tavrı, çevreye yeterince ilgi göstermeme, hayali oyunlarda daha az imgesel öğeler kullanmaları, çevrelerini araştırma ve keşfetme sınırlılığı gibi nedenlerden kaynaklanmakta ve bu çocuklar oyun becerilerinin gelişmesinde daha fazla süreye ve desteğe ihtiyaç duymaktadır (Lieberman ve MacVicar, 2003; MEB, 2007;

Milteer, Ginsburg ve Mulligan, 2012). Benzer şekilde işitme yetersizliği olan çocukların, iş birliği gerektiren oyunlara daha az katıldığı, nesnelere sembolik olarak kullanamadığı, akranlarına göre bazı becerilerde kısıtlı oldukları, çevresinden fazlasıyla etkilendikleri belirtilmektedir (MEB 2007).

Özel gereksinimli çocukların da tipik gelişim gösteren çocuklar gibi ilk deneyimlerini aile ortamında kazandıkları, oyun içerisinde ebeveynlerinden birçok şey öğrendikleri bilinmektedir. Ebeveynler ile geçirilen kaliteli zaman ve bu zamanın içindeki etkileşim çocuğun gelişiminde önemli bir destektir (Döğüşken, 2012). Özel gereksinimli çocuklar ebeveynleri ile geçirdikleri oyun zamanları içerisinde gerekli becerileri öğrenerek daha kalıcı hale getirebilmekte, oyunda soyut ve somut kavramları daha kolay öğrenebilmektedir (Tezel Şahin, 1993).

Genel olarak Yunanistan'da özel gereksinimli bireylerin eğitim haklarına ve özel eğitim hizmetlerine bakıldığında, anayasanın 16. Maddesi 4. fıkrasına göre Yunanistan'da devlet okullarına devam eden bireylerin her düzeyde ücretsiz eğitim hakkı vardır. Özel eğitime gereksinimi olan bireylerin de bu kanun içerisinde yer alarak, özel gereksinimli bireylerin hakları devlet tarafından korunmakta ve ihtiyaçları giderilmektedir (FEK, 2817/2000). Yunanistan'da özel eğitim hizmetleri a) kaynaştırma eğitimi, b) paralel destek, c) özel eğitim okul ve kurumları (SMEAE), d) ayrıntılı değerlendirme ve destek merkezleri ve e) yaşam boyu öğrenim olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, bebeklik çocukluk ya da ergenlik yılları arasında özel eğitime ihtiyaçları olan bireylerin ihtiyaç duyulduğunda bakım ve eğitim hakkı verilmektedir (FEK, 2817/2000). Yunanistan'da "özel eğitim" kavramı farklı gelişim gösteren ve özel eğitim gereksinimi olan bireyler için sürekli ve yaşam boyu öğrenme kapsamında; erken çocukluk döneminden başlayarak, okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim, yaygın, gayri resmi, mesleki ve sosyal rehabilitasyon alanının her düzeyinde bakım, koruma ve özel eğitim sağlamak anlamına gelmektedir (FEK, 2817/2000).

Bu bağlamda Batı Trakya'da özel gereksinimli çocuğa sahip azınlık ailelerine yönelik araştırmalar kısıtlıdır. Özel gereksinimli çocuğa sahip azınlık ailelerine yönelik yapılan çalışmalardan birinde İsmail (2020) Batı Trakya'daki özel gereksinimli çocuğa sahip

azınlık ailelerinin ve tipik gelişim gösteren kardeşlerinin bugün ve geleceğe yönelik duygu ve düşüncelerini incelemiştir. Araştırmanın bulgularına bakıldığında ebeveyn ve tipik gelişim gösteren kardeşin özel gereksinimi olan kardeşe yönelik duygu ve düşünceleri arasında farklılık görünmediği, aksine düşüncelerinde benzerlik görüldüğü göze çarpmıştır. Çalışmada aynı zamanda tipik gelişim gösteren kardeşlerin özel gereksinimli kardeşe yönelik oyun dışında temel bakım ihtiyaçlarını karşılamakta sorumluk aldıkları görülmüştür. Ahmet (2017), Batı Trakya'da özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin yaşam kalitelerini incelediği çalışmasında ekonomik durumun yükselmesinin yaşam kalitelerini arttırdığı ancak anne babaların daha ileri yaşlarda olmasının, öğrenim seviyesinin düşük olmasının ailenin yaşam kalitesini azalttığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Bununla birlikte engelli çocuğun yaşı büyüdükçe, çocuğun engel derecesi arttıkça, engelli çocuğun engeliyle ilgili tanı konulma süresi arttıkça ve engelli çocuk örgün eğitim sistemindeki okullara gitmiyorsa ailenin yaşam kalitesinin düştüğü bulunmuştur. Memet (2019), Batı Trakya'da Gümölcüne ilinde bulunan azınlık destek birimine devam eden ilköğretim çağındaki özel gereksinimli çocukların aileleri ile yürüttüğü çalışmada ailelerin çocukları ile ilgili hem sağlık hem de eğitim sorunları yaşadıklarına dair bulgular elde etmiştir. Bir başka çalışmada Adil (2019), Batı Trakya azınlık öğretmenlerinin kaynaştırmaya yönelik tutumlarını incelemiştir. Araştırmada kaynaştırma ile ilgili eğitim alan öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi almayan öğretmenlere göre daha olumlu olmalarının yanısıra, öğretmenlerin program tasarım yaklaşımlarına olan düşüncelerine bakıldığında öğrenci ve sorun merkezli tasarım yaklaşımlarını, konu merkezli tasarım yaklaşımına tercih ettikleri bulgularına ulaşılmıştır. Yapılan çalışmalar arasında azınlık ailelerinin çocukları ile oyun etkileşimlerinin incelendiği bir çalışmanın olmadığı söylenebilir. Bu nedenle Batı Trakya'da yaşayan azınlık ailelerinin farklı gelişim gösteren çocukları ile olan oyun etkileşimlerinin incelenmesi amacıyla bu çalışmanın yürütülmesine gereksinim duyulmuştur.

Bu araştırmanın genel amacı Batı Trakya'da yaşayan ve özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin çocukları ile olan oyun etkileşimlerini incelemektir. Bu genel amaç çerçevesinde araştırma soruları aşağıdaki gibi belirlenmiştir: (1) ebeveynlerin gün

içinde çocukları ile yaptıkları etkinlikler nelerdir?, (2) ebeveynlerin çocukları ile tercih ettikleri oyunlar nasıl değişim göstermektedir?, (3) ebeveynlerin oyun seçiminde nelere dikkat etmektedir?, (4) ebeveynlerin çocukları ile oyun sırasındaki iletişimlerini nasıldır?, (5) ebeveynlerin oyun sırasında yaşadıkları çatışma/gerginlik sırasında kullandıkları çözümler nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden olan durum çalışması olarak desenlenmiştir. Durum çalışması, araştırmacının yaşamın bir kesiti veya bir durum hakkında farklı veri kaynaklarından toplanan ayrıntılı verilerle ele alınan durumun betimlenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Katılımcılar

Tablo 1.

Katılımcı ve Özel Gereksinimli Çocuklarının Demografik Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Öğrenim durumu	Özel gereksinimli çocuk tanısı/yaşı	
E1	21-23	Lisans	Otizm spektrum bozukluğu	3-6 yaş
E2	26-30	Orta öğretim	Zihin yetersizliği	3-6 yaş
E3	31-40	Orta öğretim	Zihin yetersizliği	3-6 yaş
E4	31-40	Orta öğretim	Konuşma yetersizliği	3-6 yaş
E5	31-40	İlkokul	İşitme yetersizliği	7-10 yaş
E6	31-40	İlkokul	Fiziksel yetersizlik	7-10 yaş
E7	31-40	İlkokul	Otizm spektrum bozukluğu	7-10 yaş
E8	31-40	İlkokul	Otizm spektrum bozukluğu	7-10 yaş
E9	31-40	Lisans	Zihin yetersizliği	7-10 yaş
E10	41 ve üstü	Okuryazar	Down sendromu	7-10 yaş

Araştırmanın çalışma grubunu Batı Trakya'da yaşayan özel gereksinimli çocuğa sahip 10 aile ile özel gereksinimli çocukları oluşturmaktadır. Katılımcılar amaçlı örnekleme türlerinden ölçüt örnekleme ile seçilmiştir. Katılımcı olma ölçütü Batı Trakya'da yaşamak ve tanı almış özel gereksinimli en az bir çocuğa sahip olmaktır.

Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Araştırmada veriler birden fazla veri kaynağı kullanılarak toplanmıştır. Bu veri kaynakları: (1) demografik bilgi formu, (2) yarı-yapılandırılmış görüşme soruları, (3) kontrol listesi kullanılarak yapılan gözlem ve (4) araştırmacı gözlem notlarıdır.

Demografik bilgi formu

Bireyin tanıtıcı bilgilerinin bulunduğu demografik bilgi formu, araştırmacı tarafından uzman görüşü alınarak araştırmanın amacına yönelik olarak oluşturulmuştur. Bu form aileye ve çocuğa ait bilgiler olarak iki ayrı başlık altında demografik bilgileri elde etmek amacı için kullanılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşmeler

Ebeveynlerin çocukları ile oyun oynarken sergiledikleri davranışları ile ilgili 5 sorudan oluşan bir görüşme formu kullanılarak yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme soruları araştırmacılar tarafından geliştirildikten sonra uzman görüşü alınmış ve görüşme sorularına son şekli verilmiştir. Görüşmeler aile ziyaretlerinde araştırmanın birinci yazarı tarafından yüz yüze gerçekleştirilmiş ve yaklaşık 15-20 dakika sürmüştür. Kayıt altına alınan görüşmelerin daha sonra bilgisayar ortamına birebir yazılı dökümleri yapılmıştır.

Oyun becerilerini değerlendirme kontrol listesi

Oyun sırasında ebeveynlerin oyun davranışlarını gözlemlemek amacı ile 12 basamaktan oluşan ve uzman görüşleri alınarak geliştirilen kontrol listesi kullanılmıştır. Oluşturulan kontrol listesinde ailelerin oyun içerisindeki oyun becerilerini değerlendirmek,

etkileşimlerini ve çocuklarına karşı yaklaşımlarını gözlemlemek amaçlanmıştır. Kontrol listesinde ailelerin çocuğu oyuna davet etme durumu, materyal incelemesine izin verme, göz kontağı ile iletişim başlatma, oyun kurallarına uyma, oyun hızını çocuğa bırakma, çocuğun ipuçlarını ve davranışlarını takip etme, sohbet sürdürme, çocuk ile güç müdahalesine girmeme, oyun içerisinde pekiştirme ve oyundaki rol değişimi gibi basamaklar üzerinden ebeveynler değerlendirilmiştir. Kontrol listesi, oyun içerisinde olması gereken beceriler göz önünde bulundurularak, ilgili alanyazın taranarak ve uzman görüşü alınarak hazırlanmıştır. Araştırmanın birinci yazarı tarafından yarı yapılandırılmış görüşmelerden sonra ebeveynlerden çocukları ile oyun başlatmaları istenmiş, 5 dakika boyunca oyun sırasındaki anne-çocuk etkileşimi gözlenmiş ve kontrol listesi kullanılarak oyun özellikleri ve etkileşimi değerlendirilmiştir.

Araştırmacı gözlem notları

Araştırmada, birinci yazar aile ziyareti sırasında gözlemlerine dair notlar tutmuştur. Gözlem notları içerisinde evin gelen ortamı, uyaran açısından zenginliği, ebeveyn-çocuk etkileşimi, oyun sırasındaki karşılıklı etkileşim alanlarında gözlem notları tutulmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde nitel veri analiz yöntemlerinden betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analizde veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlanmaktadır. Temalar araştırma sorularından oluşabileceği gibi, gözlem ve görüşmede kullanılan sorular ya da boyutlardan da oluşabilmektedir. Betimsel analizde öncelikle tematik çerçeve oluşturulur ve elde edilen veriler temalar doğrultusunda işlenerek bulgular tanımlanır ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmanın veri analizinde temel kavramsal çerçeveyi yarı-yapılandırılmış görüşme soruları oluşturmuştur. Mevcut çalışmada görüşme dökümleri bilgisayara aktarıldıktan sonra analizlere geçilmiştir. Betimsel analizde ebeveynlerin sorulara verdikleri yanıtlar analiz edilmiş ve birbirine benzer yanıtlar frekans ve yüzde değerleri ile tablolastırılarak sunulmuştur. Oyun sırasında kontrol listesi kullanılarak yapılan gözlem verileri de

görüşme yolu ile elde edilen verilerle birlikte sunulmuştur. Bu bulgular araştırmacı gözlem notları ile desteklenmiştir.

İnandırıcılık ve Etik

Araştırmada inandırıcılığı sağlamak için araştırma verilerinin toplanmasında birden fazla veri kaynağından yararlanmak ve elde edilen verilerin birbirini destekleyici biçimde sunulması uygun görülmüştür. Çeşitleme olarak adlandırılan bu yöntem farklı yöntem ve veri toplama kaynaklarının birbirini doğrulaması amacıyla bir arada kullanılmasıdır (Denzin ve Lincoln, 2005). Araştırmada veri analizinin güvenilirliği için kodlayıcılar arası kodlama güvenilirliği hesaplanmıştır. Bunun için yapılan 10 görüşmeden tesadüfi olarak 3 görüşme seçilmiş ve araştırmacılardan farklı bir uzman görüşme sorularının betimsel analizini yapmıştır. Daha sonra araştırmacılar ve diğer uzmanın analizlerindeki görüş birliği hesaplanmıştır. Bu görüş birliğinin hesaplanmasında Miles ve Huberman'ın (1994) kodlayıcılar arası tekniği olan Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) formülü kullanılmış ve güvenirlik %90 olarak bulunmuştur. Kodlayıcılar arası kodlama güvenirliliğinin %80 üzerinde olması kodlama güvenirliliği için yeterli bir oran olarak kabul edilmektedir (Patton, 2002). Ayrıca veri analizinde diğer bir kodlayıcılar arası güvenirlik hesaplaması kontrol listesi kullanarak ebeveyn-çocuk oyun etkileşimlerinin değerlendirilmesi için yapılmıştır. Bunun için araştırmacı gözlemlediği 5 dakikalık oyun zamanları için video kaydı almıştır. Kodlayıcılar arası güvenirlik için destek alınan uzman, yine tesadüfi seçilen 3 video kaydını incelemiş ve kontrol listesini kullanarak oyun sırasındaki ebeveyn-çocuk etkileşimini mevcut kontrol listesini kullanarak değerlendirmiştir. Bağımsız yapılan iki değerlendirmede hesaplanan değerlendirmeciler arası güvenirlik %93 olarak bulunmuştur.

Araştırmada etik ilkelerin korunması için bazı önlemler alınmıştır. Öncelikle, aileler araştırma konusunda gerekli açıklamalar yapılarak gönüllülük esasına bağlı olarak araştırmaya dâhil edilmiştir. Daha sonra aile ziyaretleri sırasında onam formu karşılıklı imzalanmış ve araştırmada toplanılan verilerin sadece bilimsel amaçlı kullanılacağı belirtilmiştir. Ebeveynlere kod isimler verilerek gizlilik ilkesi korunmuştur. Ayrıca

görüşme sırasında veya gözlem sırasında ebeveynlerin rahatsız olması durumunda araştırmacının görüşmeyi veya gözlemi sonlandırabileceği bilgisi de katılımcılara sunulmuştur.

BULGULAR

Bu bölümde bulgular araştırma soruları ile paralel sırada sunulmuştur.

Ebeveynlerin Gün İçinde Çocukları ile Yaptıkları Etkinlikler

“Gün içerisinde çocuğunuz ile yaptığınız etkinlikler nelerdir?” sorusunda üç ebeveyn gün içinde çocukları ile oyun oynadıklarını belirtmiştir. Aşağıda katılımcılardan örnek ifadeler yer almaktadır:

“Çalıştığım için evdeki yaşlılar ile vakit geçiriyor, etkinliklere zamanımız olduğunda bebekleri ile oyun oynuyoruz onun dışında mutfakta benimle zaman geçirmeyi çok sever.” E6

“Kızımın bir düzeni var o bozulsun gün içinde huzursuz oluyor uyku, yemek, oyun, uyku şeklinde geçiyor. Farklı etkinliğimiz yok sadece hafta sonları dışarıya çıkıyoruz.” E1

Bir ebeveyn gün içinde çocuğu ile gezdiklerini belirtmişlerdir Aşağıda örnek ifade yer almaktadır:

“Her gün günün yarım saati köyde yürüyüş yaparak gezeriz.” E10

Beş ebeveyn gün içerisinde çocuklarının ev işlerine yardım ettiklerini belirtmiştir. Örnek ifadeler aşağıda belirtilmiştir:

“Kek hamur işi yapımlarını çok sever mutfakta bana yardım eder kalan zamanımızda kitap okuruz.”

E4

“Birlikte yemek yaparız yardım etmeyi çok sever hava güzel olduğunda dışarıda yürüyüş yaparız.”

E2

“Yeni bir kardeşi olduğu için daha çok bana yardım etmeye çalışır kardeşi ile oyun oynamaya çalışır. Onun dışında oyuncakla veya benimle oynamaz onun dışında çoğunlukla gününü okulda geçirir.” E9

Bir ebeveyn çocuğu ile zamanını daha çok bahçede geçirdiğini belirtmektedir. Bu bulguyu destekleyen örnek ifade şu şekildedir:

“Bahçede daha çok zaman geçiririz arada da parka gideriz.” E7

Ebeveynlerin Çocukları ile Tercih Ettikleri Oyunlar

“Çocuğunuz ile hangi oyunları oynamayı tercih edersiniz?” sorusuna dört ebeveyn çocukları ile oyun tercihlerini heyecanlı oyunlar olarak belirtmişlerdir. Aşağıdaki ifadeler araştırmanın bu bulgusunu desteklenmektedir:

“Heyecanlı oyunlar atlama, zıplama oynarız.” E8

“Kovalamaca saklambaç oynarız.” E2

“Bahçede kovalamak ve saklambaç oynarız saklanan eşyayı ararız.” E3

Bir ebeveyn çocuğunun oyun oynamadığını oyun tercihlerinde arada saklambaç olduğunu belirtmektedir. Aşağıda örnek ifadeler ile bulgular desteklenmektedir:

“Oyuncaklarla veya oyuncaksız oyun oynamaz, kardeşi olduğu için onu oynatmaya çalışır şimdilik çok nadir saklambaç oynarız.” E9

Bir ebeveyn çocuğu ile oyun tercihlerinde bebeklerle oyun olduğunu aşağıdaki ifade ile belirtmektedir:

“Bebeklerle evcilik, top cee-ee ve kutu kutu pense oynarız onun sevdiği oyunları tercih etmeye çalışırım.” E1

Bir ebeveyn çocuğu ile oyun tercihinin bahçede toprak ile oyun oynamak olduğunu belirtmektedir. Aşağıda örnek bir ifadeler ile bulgular desteklenmektedir:

“Bahçedeki toprak ile arabalarıyla oyun oynamayı sevdiği için onun istediği gibi oynarız arabalara topraklar yükleyerek taşımacılık oynarız.” E4

Ebeveynlerin Oyun Seçiminde Dikkat Ettiği Noktalar

“Oyun seçimlerinde nelere dikkat edersiniz?” sorusuna bir ebeveyn oyun seçimlerinde uzmanlara sorduğunu belirtmektedir. Aşağıda örnek ifade bu bulguyu desteklenmektedir:

“Çocuğuma yararlı olan ne varsa almaya dikkat ederim tabii ki de uzamana danışarak.” E4

İki ebeveyn oyun seçimlerinde çocuğunun eğlenmesinin önemli olduğunu ve oyunları buna göre seçtiğini belirtmektedir. Aşağıda örnek ifadeler yer verilmiştir:

Batı Trakya’da Bulunan Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Türk Ailelerin Çocukları ile Olan Oyun Etkileşimleri

“Daha çok çocuğumun eğlendiği oyunlar.” E8

“Kızım kendisi çok hırçın oyunlarda değişiklik yapamıyoruz onun daha çok eğlendiği istediği oyunları seçmeye dikkat ederim.” E1

Bir ebeveyn oyun seçimlerinde dikkat ettiği noktanın sorun oluşmadan iletişim kurabilmesi olduğunu ifade etmiştir. Aşağıda ebeveynin ifadesi yer almaktadır:

“Oyuna katılabileceği, iletişim kurabileceği, sorun çıkarmayacağı oyunları seçerim.” E3

Bir ebeveyn oyun seçiminde dikkat ettiği noktanın çocuğunun konuşmasına yardımcı olması olduğunu aşağıda örnek ifade ile desteklenmektedir:

“Çocuğumun konuşmasında yardımcı olabilecek oyunları seçerim.” E2

İki ebeveyn oyunlarda çocuklarının daha çok istediği oyunları tercih ettiklerini belirtmektedir. Bulguyu destekleyen örnek ifadeler aşağıdadır:

“Onun daha çok sevdiği ilgi duyduğu ve oyun isteyerek iletişim kurduğu oyunları seçerim.” E7

“İlgisi daha çok resim yapmak olduğu için onun istediğini seçerim.” E10

Üç ebeveyn oyunların çocuklarının yaşlarına uygun olmasının tercih nedeni olduğunu belirtmektedir. Aşağıda örnek ifadeler ile bulgular desteklenmektedir:

“Oyuncakları yaşına uygun alırız fakat yine de oyun oynamak istemez.” E9

“Yaşına uygun oyuncaklarla oynarız.” E5

“Aldığım oyuncakların yaşına uygun olmasına dikkat ederim, oyun seçimlerini de yaşına uygun sevdiği oyunları seçerim.” E6

Ebeveynlerin Çocukları ile Oyun Sırasındaki İletişimleri

“Çocuğunuz ile oyun oynarken nasıl bir iletişiminiz var?” sorusuna bir ebeveyn oyun içerisinde istediği oyunu oynayarak iletişim kurduklarını belirtmektedir. Bu bulgu aşağıda ifade ile örneklendirilmiştir:

“Birbirimizle güzel anlaşıyoruz, genelde onun hoşuna giden oyunları oynadığımız için iletişimimiz zor olmuyor.” E2

İki ebeveyn çocukları ile oyun içerisinde onları sakin tutarak iletişim kurduklarını belirtmektedir. Bulgu aşağıda ifadelerle desteklenmektedir:

“Onu sakin tutmaya çalışırım sakin bir dille anlatırım.” E3

“Onun beni yönlendirmesine izin verdiğimde oyun içerisinde daha sakin iletişimimiz olur.” E7.

İki ebeveyn oyun içerisinde göz kontağı kurarak iletişim kurduklarını belirtmektedir. Aşağıda ilgili ifadelere yer verilmiştir.

“Onunla oyun oynamam onu çok mutlu eder, istediği oyunları oynadığımızda sürekli gülümsüyor gözlerime bakıyor ona oyun ile ilgili anlatmamı istiyor. Bende onun gözlerine bakarak anlatıyorum iletişim kuruyoruz.” E1

“Bana yardım ederken sohbet etmeyi sever bende onun gözlerine bakarak anlatırım oda beni dinler.” E4

Bir ebeveyn oyuna göre iletişim kurduklarını belirtmektedir. Ebeveynin ifadesi aşağıdaki gibidir:

“Oyuna göre şarkı söyleriz, bağırırız konuşuruz.” E8

Üç ebeveyn oyun içerisinde sohbet ederek iletişim kurduklarını ifade etmektedir. Örnek ifade aşağıdaki gibidir:

“Oturmakta güçlük çekiyoruz konuşmadığı için kendini ifade edemiyor fakat ben ona her şeyi anlatıyorum sohbet eder gibi beni dinliyor bende anlatıyorum.” E10

Bir ebeveyn oyun içerisinde çocuğuna iletişim için fırsat verdiğini belirtmekte ve şu şekilde ifade etmektedir:

“Kendisi çok konuşmadığı için oyun içerisinde açıklayıcı konuşmalar yapmaya çalışırım konuşması için ona fırsat veririm.” E6

Çalışmada ebeveynlerin oyun sırasında çocukları ile oyun etkileşimleri Tablo 2’de yer alan maddeler üzerinden de değerlendirilmiştir. Bu amaçla veri toplama araçlarında biri olan oyun becerilerini değerlendirme kontrol listesinde yer alan her bir basamak gözlem notları ile birlikte aktarılmıştır.

Tablo 2.
Oyun Becerileri Değerlendirme Kontrol Listesi ve Katılımcıların Yanıt Sıklıkları

	Evet	Hayır
Çocuğu iletişim kurarak oyuna davet eder (Örneğin: Ne oynamak istersin? Oyun oynayalım mı?)	8	2
Oyuna başlamadan önce oyuncakları/ materyalleri incelemesine izin verir.	3	7
Göz kontağı kurarak iletişimi ve oyunu başlatır.	3	7
Oyun içerisinde sıra alma ve sıra verme gibi kurallara yer verir.	8	2
Oyun içerisinde çocuğun fikir ve tercihlerine önem verir.	5	5
Oyun içerisinde oyun hızını belirlemeyi çocuğa bırakır.	6	4
Oyun içerisinde çocuğun ipuçlarını takip eder.	6	4
Oyun veya oyuncaklarla ilgili sorular yerine açıklayıcı cümleler kullanarak sohbeti sürdürür.	9	1
Kişi oyun sırasında güç müdahalesine girmez.	10	0
Problem çözmesi için izin verir.	6	4
Çocuğun düşünce ve davranışlarını över ve cesaretlendirir.	9	1
Oyun içerisinde rol alır, rol verir.	8	2

Birinci basamak olan “Çocuğu iletişim kurarak oyuna davet eder.” basamağında 8 ebeveyn çocuğunu iletişim kurarak oyuna davet ederken 2 ebeveynin iletişim kurmadan oyunu başlatmadıkları görölmüştür. Aşağıda örnek gözlem notları yer almaktadır:

Ebeveyn yere oturarak oyun başlamadan önce çocuğa “oyun oynayalım mı” dedi çocuk ebeveynin yanına giderek yere oturdu, bu şekilde oyun başladı. (E1)

Ebeveyn oyuncakları çocuğun odasından alarak salona getirdi yere koydu, oyuncakları kutudan çıkararak çocuk ile iletişime geçmeden oyuna başladı. (E10)

İkinci basamak olan “Oyun başlamadan önce oyuncakları /materyalleri incelemesine izin verir.” basamağında 3 ebeveynin çocuklarının oyuncakları incelemesine izin verirken, 7 ebeveynin incelemeye izin vermeden oyunu başlattıkları görölmüştür. Aşağıda örnek gözlem notları yer almaktadır:

Çocuk oyun davetine katılarak oyun alanına geldi ve ebeveyn çocuğa oyuncakları vererek incelemesini oyuncaklara bakmasını istedi. (E1)

Ebeveyn oyuncakları oyun ortamına getirdi kendisi oyuncakların içinden bir tane seçti, çocuğun incelemesine fırsat vermeden oyuna başladı. (E3)

Üçüncü basamak olan “Göz kontağı kurarak iletişimi ve oyunu başlatır.” basamağında 3 ebeveyn göz kontağı kurarak iletişim kurarken, 7 ebeveyn göz kontağı kurmadan oyunu başlatmıştır. Aşağıda ilgili gözlem notları yer almaktadır:

Ebeveyn oyuna başlamadan önce çocuğa adı ile seslendi ve çocuk adına tepki verdiğinde göz kontağı kurarak oyuna başladılar. (E6)

Ebeveyn göz kontağı ile iletişim kurmadan seçilen oyuncaklarla oynamaya başladı. (E2)

Dördüncü basamak olan “Oyun içerisinde sıra alma ve sıra verme gibi kurallara yer verir.” basamağına 8 ebeveynin oyun içerisinde kurallara yer vererek oynadıkları, 2 ebeveynin oyun içerisinde kuralları kullanmadan oynadıkları görülmüştür. Aşağıda örnek gözlem notları yer almaktadır:

Ebeveyn evcilik oyununda bebeklere yemek yedirirken çocuğu ile sıra alarak oyunu sürdürdüler, çocuğa sıra geldiğinde beceriyi ebeveyn tamamladı. (E8)

Ebeveyn çocuk ile araçlarla oyun oynarken sadece kendisi araçların ses taklidini yaparak çocuğa nasıl ses çıkardıklarını söyledi ve çocuğa sıra vermedi. (E9)

Beşinci basamak olan “Oyun içerisinde çocuğun fikir ve tercihlerine önem verir.” basamağında 5 ebeveynin tercih ve fikirlere önem verdiği, 5 ebeveynin ise bu basamağa uygun davranmadıkları görülmüştür. Aşağıda bu madde ile ilgili gözlem notlarına yer verilmiştir:

Oyun içerisinde çocuk oyuncaklarla değişiklik yapmak istedi ve ebeveyn çocuğun fikrine tamam diyerek çocuğun istediğini yaptı. (E4)

Ebeveyn evcilik oyununda çocuğun bebekleri ile yemek yedirme oyununu bırakıp bebeklerini gezdirmek istediğini görmezden geldi ve gerçekleştirmesine izin vermeyerek fikir ve tercihlerini fırsat vermedi. (E1)

Altıncı basamak olan “Oyun içerisinde oyun hızını belirlemeyi çocuğa bırakır.” basamağında 6 ebeveynin oyun hızını çocuklarına bırakarak oyun oynadıkları, 4 ebeveynin oyun hızına müdahale ettikleri görülmüştür. Aşağıda örnek gözlem notları yer almaktadır:

Ebeveyn oyunu hemen bitirmedi çocuk oynadıkları oyunu sevdiği için devamlı katılım gösterdi ve oyunu çocuğun istediği zaman bitirmesine izin verdi. (E5)

Ebeveyn oynadıkları ilk oyunu hızlı şekilde oynayarak ikinci oyuna hemen geçiş yaptı. (E6)

Yedinci basamak olan “Oyun içerisinde çocuğun ipuçlarını takip eder, uyum sağlar.” basamağında 5 ebeveynin ipuçlarını takip ettiklerini, 5 ebeveynin ipuçlarını takip etmediği görülmüştür. Aşağıda örnek gözlem notları yer almaktadır:

Ebeveyn oynanan evcilik oyunu içerisinde tekrarlayıcı eylemleri yapmak isteyen çocuğa izin vererek problem davranışın meydana gelmemesi için ona uyum sağladı. (E4)

Ebeveyn oynanan legolarla çocuğun kendisini takip etmesini istedi. (E8)

Sekizinci basamak olan “Oyun ve oyuncaklarla ilgili sorular yerine açıklayıcı cümleler kullanarak sohbeti sürdürür.” basamağında 9 ebeveynin sorular sormadan sohbet halinde oyunu oynadıkları, 1 ebeveynin oyun içerisinde hiç sözel iletişimde bulunmadığı görülmüştür. Aşağıda örnek gözlem notları yer almaktadır:

Ebeveyn oyunda sorular sormaktan kaçındı ve evcilikte sohbet halinde iletişim kurmaya devam etti. (E1)

Ebeveyn oyun içerisinde sözel iletişimden sürekli kaçındı, oyun içerisinde oyunu sessizce başlatarak sadece oyuncakları çocuğa vererek devam etti aslında bir takım oyuncakları vererek sadece çocuğun tek başına oynamasını teşvik etti (E3)

Dokuzuncu basamak olan “Kişi oyun sırasında çocuk ile güç müdahalesine girmez.” basamağında 10 ebeveynin de güç müdahalesine girmedikleri görülmüştür. Aşağıda örnek gözlem notları yer almaktadır:

Çocuk oyunu bitirmek istediğinde herhangi bir müdahalede bulunmadan çocuğun istediğini yaptı. (E10)

Onuncu basamak olan “Problem çözmesi için izin verir.” basamağında 6 ebeveyn çocuklarına müdahalede bulunmazken, 4 ebeveyn problem çözmelerine fırsat vermeden müdahalede buldukları görölmüştür. Aşağıda örnek gözlem notları yer almaktadır:

Ebeveyn müdahalede bulunmadan çocuğun arabaları sırası ile dizmesine fırsat vererek problemini kendisinin çözmesine izin verdi. (E2)

Ebeveyn jenga oyununda tahtaları çocuğun dizmesine fırsat vermeden kendisi müdahalede bulunarak çocuğun yapamadığı durumda problemi çözmesine fırsat vermedi. (E7)

On birinci basamak olan “Çocuğun düşünce ve davranışlarını över ve cesaretlendirir.” basamağında 9 ebeveynin çocuklarını övdükleri, 1 ebeveynin ise davranışları övmediği ve cesaretlendirmedeği görölmüştür. Aşağıda örnek gözlem notları yer almaktadır:

Ebeveyn oyun içerisinde devamlı aferin, çok güzel fikirler diyerek sözel pekiştireçlerde bulunarak çocuğu yapması gerekenler için cesaretlendirdi. (E1)

Ebeveyn övgü ve cesaretlendirme vermeden oyunu bitirdi. (E8)

On ikinci basamakta yer alan “Oyun içerisinde rol alır ve rol verir.” basamağında 8 ebeveynin rol değişimi yaptıkları, 2 ebeveynin oyun içerisinde rol değişimi yapmadığı görölmüştür. Aşağıda örnek gözlem notları yer almaktadır:

Ebeveyn evcilik oyununda bebeklerle oyun sırasında anne çocuk rolü değişimleri yaptı. (E1)

Ebeveyn oyunda oyuncaklarla oynarken rol değişiminde bulunmadı. (E6)

Ebeveynlerin Oyun Sırasında Yaşadıkları Çatışma/Gerginlik Durumunda Kullandıkları Çözümler

“Çocuğunuz ile oyun oynarken gerginlik/ çatışma yaşar mısınız? Ne tür çatışmalar ve nasıl çözüm bulursunuz? sorusuna bir ebeveyn oyun sırasında çatışmanın oluşmaması için çocuğunun isteklerini takip ettiğini belirtmektedir. İfade aşağıda yer almaktadır:

“Oyun içerisinde istediği olamadığı durumlarda kafasını vurmaya başlar bu durumların olmaması için bende onun isteklerini takip ederim.” E3

Bir ebeveyn oyun sırasında çatışma durumunda oyunu değiştirdiğini şu ifadelerle belirtmektedir:

“Çatışmadan ziyade daha çok anlaşmazlık olur onun çözümünü de oyun oynamayı bırakırız ya da başka bir oyun oynamaya başlarız.” E2

Bir ebeveyn oyundaki çatışmaların olmaması için çocuklarının istediklerini oynadıklarını belirtmektedir. Bu bulgu aşağıdaki ifade ile örneklendirilmiştir:

“Oyun içerisinde değişiklik istemez ve devamlı aynı oyunu oynamak ister o yüzden çatışma olmaması için onun dediğini onun istediğini oynarım” E7

Dört ebeveyn oyun içerisinde çatışma gerginlik yaşanmadığını belirtmektedir. Bu bulgu aşağıda ifadelerle örneklendirilmiştir:

“Çok uyumlu bir çocuk olduğu için hiç sorun yaşanmaz” E4

“Genellikle hiç yaşamıyoruz olursa oyun sonlanır.” E8

“Biç çatışma yaşamıyoruz sakın ve her şeye ayak uydurur sorun olursa sakinleştirmeye çalışırım ama sorun çıkmaz.” E6

“Kızım sakın ve uyumlu sorun yaşamıyoruz.” E10

Bir ebeveyn çatışma sırasında çocuğunu zorlamadığını, istediğini yapmasına izin verdiğini belirtmektedir. Bu bulgu ile ilgili ifade aşağıda yer almaktadır:

“Oyun oynamak istediğimde kaçtığı için beni duymazmış gibi yapar sorun büyümesin diye zorlamıyorum bana yardım etmesine izin veriyorum.” E9

Bir ebeveyn oyun sırasında çatışma durumunda onu zorladığını belirtmektedir. Aşağıda ebeveynin ifadesine yer verilmiştir:

“Uzun süre oturmak istemez gelip oturması için yüksek sesle seslenirim, oyuna katılması için zorlarım.” E5

SONUÇ ve TARTIŞMA

Bu çalışmada Batı Trakya’da yaşayan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin çocukları ile gün içerisindeki etkinlikleri, hangi oyunları tercih ettikleri, tercihleri neye göre yaptıkları, oyun seçimlerinde nelere dikkat ettikleri, oyun sırasındaki iletişimleri, oyun içerisinde çatışma sırasındaki çözümleri ve oyun içerisinde ailelerin davranışları araştırılmıştır. Araştırma bulgularına göre, ebeveynlerin çocukları ile gün içerisinde oyunlar oynadıkları, çocukları ile oyun oynarken daha çok hareketli etkinlikleri seçtikleri, zaman zaman masa başı oyunlar oynadıkları, oyun seçimlerinde ebeveynlerin daha çok çocuklarının isteklerine önem verdikleri, çocuklarının sevdiği oyunları tercih ettikleri ve aynı zamanda çocuklarının yaşına uygun olmasına dikkat ettikleri, oyun içerisinde sorular sormak yerine daha çok oyunu anlatan çocuğun seviyesinde iletişim kurdukları, çatışma/gerginlik oluştuğunda ailelerin oyunu sonlandırdıkları veya sevdiği başka bir oyuna geçiş yaptıkları ortaya çıkmıştır.

Araştırma bulguları ışığında farklı gelişim gösteren çocukların aileleri ile hangi oyunları oynadıkları, ailelerin oyun tercihlerine ilişkin görüşleri, oyun seçimlerinde nelere dikkat ettikleri, oyundaki iletişimleri ve çatışma/gerginlik sırasındaki müdahalelerine yönelik çalışmalara rastlanmamıştır. Bu durumda çalışmamıza yakınlık veya benzerlik gösteren çalışmalar incelenmiş ve araştırma bulguları bu çerçevede tartışılmıştır.

Bu çalışmada gün içerisinde yapılan aktivitelerin neler olduğu sorusuna, ailelerin çocukları ile oyun oynadıkları, çocukların ebeveynlerine ev ortamında yardım ettikleri ve ev dışında aktiviteler gerçekleştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra büyük yaş çocuklarının daha çok ev işleri, gezme ve bahçede zaman geçirme, küçük yaş çocuklarının ise oyun oynamak gibi etkinlikleri gerçekleştirdikleri görülmektedir. Çalışmamıza benzerlik gösteren Rigby ve Gaik tarafından (2007) yapılan ve yaşları 4-8 yaş arası değişen 16 serebral palsili çocuğun hangi ortamda oyunu daha çok oynadıkları araştırılmış, serebral palsili çocukların evde daha fazla oyun oynadığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde Aksoy (1990) zihin yetersizliğinden etkilenmiş çocukların ailelerinin

öğrenim düzeyleri ne olursa olsun büyük bir kesiminin günde 1-2 saat çocuklarıyla oynamak için zaman ayırdıkları belirtmektedir.

Bu araştırmada ki anne babaların çocukları ile oyun tercihleri incelendiğinde, sakin veya hareketli oyunların oynandığı, ebeveynlerin evcilik oyunları, masa üstü oyunlar ve bahçede oynanan oyunları tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların oyunlarında kullandıkları materyallerin çok çeşitli olduğu görülürken, oyunlarında oyuncak kullanmayan çocukların da bulunduğu ortaya konmuştur. Oyuncak seçiminde özellikle lego, puzzle ve bebekler tercih edilmektedir. Bu bulgu Case-Smith ve Kuhaneck (2008) araştırması tarafından desteklenmekte olup, farklı gelişim gösteren çocuklarda nesne keşfine dayalı oyunların daha çok tercih edilir olduğu tespit edilmiştir. Nesne keşfinin 1 ile 3 yaş çocuklarında daha çok görüldüğü, nesne keşfi ile birlikte sembolik oyunların daha çok oynandığı ve duyu motor becerilerinin de içine katıldığı görülmüştür. Farklı gelişim gösteren çocukların nesne keşfinde daha basit oyunları tercih ettikleri görülmüştür. Bu nedenle yapılan bu çalışmada cinsiyet ayırmadan ve farklı gelişim gösteren çocukların akranları ile oyun tercihleri arasında benzerlik olduğu belirtilmekte olup araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Bu araştırmada ebeveynlerin oyun ortamında çocukların devamlı oynadığı ve oyun sırasında sorun çıkarmayacağı oyun ve oyuncaklar seçildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Aileler oyun seçiminde oyunların çocuklarının yaşına uygun olmasını da vurgulamaktadırlar. Araştırmanın bu bulgusu, Doğanay (1998) tarafından yapılmış çalışma tarafından desteklenmektedir. Çalışmada anasınıfına devam eden özel gereksinimli çocukların ailelerinin çocuklarının oyunda neleri daha çok istediğini göz önünde bulundurarak oyuncak seçimi yaptıklarını belirtilmektedir. Adak-Özdemir ve Ramazan (2012) tarafından yürütülen çalışmada ailelerin oyuncak seçiminde eğitici olması, kaliteli olması ve yaşa uygun olması özelliklerine vurgu yaparak araştırmanın bulgularını desteklemektedir.

Bu araştırmada aileler ve çocukları ile oyun içerisinde yaşadıkları çatışma/gerginlik durumlarını nasıl yönettikleri sorusuna ailelerin çocuklarının uyumlu olduğu veya oyun içerisindeki değişikliklerin söz konusu olduğu durumlarda bir gerginlik oluştuğu, bu

durumu oyunu değiştirerek veya oyunu sonlandırarak çözümlediklerini belirtmektedirler. Ebeveynin sıcak ve yol gösterici ilişkileri çocukların çatışma ve problemlerini başarılı ve olumlu bir biçimde çözülebildiği söylenebilmektedir. Çakıcı (2006) yapmış olduğu araştırmada, anneler ile çocuklarının arasındaki ilişkide annelerin öğrenim düzeyinin etkili olduğunu, öğrenim düzeyi arttıkça aralarındaki olumlu etkileşimin arttığını ortaya koymuştur. Bu araştırmada ise ebeveynlerin çoğunun okuryazar veya ilkokul mezunu olduğu göz önüne alındığında ailelerin çocukları ile yaşanan çatışmaları/gerginlikleri daha olumlu şekilde yönettikleri söylenebilir.

Bu araştırmada kullanılan kontrol listesinde yer alan maddelerle ilgili yapılan gözlemlere göre ebeveynlerin oyun başlamadan önce tek yönlü olarak iletişimi başlatarak çocuklarını oyuna davet ettiği söylenebilir. Fakat çocukların merak davranışlarını gideremedikleri, materyalleri tanıtmadıkları, incelemeye sunmadıkları gözlenmiştir. İletişimin ilk basamaklarından olan göz kontağının aileler tarafından gözden kaçırıldığı da gözlenmiştir. Çocuğun oyun içerisindeki kuralları öğrenebilmesi açısından ebeveynleriyle oyun oynarken ailelerin bu beceriyi kullandıkları, çocuklarının fikirlerine önem vererek oynanan oyunu sürdürme ve bitirme hakkını çocuklarına bırakarak, çocuklarının ipuçlarını takip ettikleri gözlenmiştir. Chin ve Bernard-Opitz (2000) yaptıkları bir araştırmada annelerin farklı gelişim gösteren çocukları ile etkileşim sırasında sorular sormasının çocuklarındaki cevap verme, konuşmayı devam ettirme ve sıra alma davranışında gelişmelere katkı sağladığını vurgulamaktadır. Mevcut araştırma da ise ebeveynlerin oyun içindeki etkileşimlerinin alanyazında vurgu yapılandır farklı olduğu söylenebilir. Miranda-Linne ve Melin (1992) yaptığı çalışmada oyun içerisinde fırsat verildiğinde OSB olan çocukların dil gelişiminde olumlu gelişmeler sağlandığı belirtmiştir. Liccordello ve diğ. (2008) tarafından yapılan çalışmada, oyunlar içerisinde devamlı müdahalenin olmaması ve oyunlarda övme, pekiştirme ve ödölün daha çok kullanıldığı durumlarda OSB tanısı olan çocukların sosyalleşmesini daha çok arttırdığı görölmüştür.

Araştırmaya katılan anne ve babaların eşit sayıda olmadıkları göz önünde bulundurularak anne ve babaların çocukları ile serbest oyun içerisinde etkileşimleri karşılaştırıldığında babaların çocukları ile oyun sırasında çocuklarını oyuna davet

ettikleri, materyalleri incelemesine fırsat verdikleri, göz kontağı ile iletişim kurma sırasında çoğunlukla materyallere bakarak konuştukları ve zaman zaman göz kontağı kurdukları gözlenmiştir. Ayrıca, oyun içerisindeki sıra alma kurallarını kullanmadıkları, çocuk istediğı için sürekli oyundaki sırayı çocuğa verdikleri, çocuğun her isteğini yaparak çocuğun tercihlerini takip ettikleri ve oyun hızını çocuğa bıraktıkları gözlenmiştir. Oyunda anlamlı sohbet sürdürdükleri, soru sormadan kaçındıkları gözlenmiş, güç müdahalesine girmedikleri, sürekli çocuklarını övdükleri, problem çözmelerine fırsat vermedikleri ve oyunda rol değişimi yaptıkları gözlenmiştir. Araştırmaya katılan anne ve babaların oyun içerisindeki davranışlarında anlamlı derecede farklılıkları olmadığı gözlenmiştir.

Araştırma bulgularından yola çıkarak ailelere yönelik öneriler şu şekilde ifade edilebilir. Aileler çocuklarına oyun içerisinde daha çok fırsat verebilirler, oyun sırasında çocuğun önderliğini takip ederek oyun partneri olabilirler. Oyun sırasında abartılı ifadeler ve ses tonu ile duygularını da iyi ifade edebilir ve çocuğun oyun sırasındaki etkileşimini arttırabilirler. Çocuğun seçtiğı bir oyuncak veya yöneldiğı bir etkinliğı kullanarak oyuna yön verebilirler. Oyunun gelişim üzerindeki etkisine ve gelişim dönemlerine göre oyun türleri ile ilgili ebeveynlerin bilgi düzeylerinin arttıracak eğitimlerin düzenlenebileceğı de araştırma bulguları kapsamında ailelere sunulacak hizmetler kapsamında bir öneri olarak sunulabilir.

Batı Trakya’da yaşayan ve özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin çocuklarının eğitimlerinde kullanılan çift dilliliğın avantajları veya dezavantajları araştırmak, azınlık ailelerin farklı gelişim gösteren çocukları ile tipik gelişim gösteren kardeşlerinin oyun etkileşimleri incelemek, sadece babalarla benzer nitel çalışmalar yürütmek, daha büyük katılımcılarla nicel çalışmalar yürütmek ileri araştırmalar için öneriler olarak sıralanabilir.

KAYNAKÇA

- Adak Özdemir, A. & Ramazan, O. (2012). Oyuncağa çocuk, anne ve öğretmen bakış açısı. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 1-16.
- Adil, B. (2019). *Batı Trakya azınlık öğretmenlerinin kaynaştırmaya yönelik tutumları ve eğitim programı tasarım yaklaşımları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Ahmet, S. (2017). *Batı Trakya'da engelli çocuğa sahip ailelerin yaşam kalitelerinin incelediği çalışmada ekonomik durumlarının incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Aksoy, A. (1990). *Okul öncesi eğitim kurumunun yönetiminin oyuncak seçimi hakkındaki görüşlerinin incelenmesi*. Ankara: Ya-Pa Seminer Kitabı.
- Aydın, A. (2008). *Sembolik Oyun Testi'nin Türkçe'ye uyarlanması ve okul öncesi dönemdeki normal, otizmlili ve zihin engelli çocukların sembolik oyun davranışlarının karşılaştırılması*. Yayımlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Case-Smith, J., & Kuhaneck, H. (2008). Play preferences of typically developing children and children with developmental delays between ages 3 and 7 years. *OTJR: Occupation, Participation and Health*, 28(1), 19–29. <https://doi.org/10.3928/15394492-20080101-01>
- Chin, H. Y., & Bernard-Opitz, V. (2000). Teaching conversational skills to children with autism: Effect on the development of a theory of mind. *Journal of autism and Developmental Disorders*, 30(6), 569–583. <https://doi.org/10.1023/a:1005639427185>
- Cornish, A. M., McMahon, C., & Ungerer, J. A. (2008). Postnatal depression and the quality of mother-infant interactions during the second year of life. *Australian Journal of Psychology*, 60(3), 142-151. <https://doi.org/10.1080/00049530701477738>

- Coşkun, N. G. (2006). *Okul öncesi çağda işitme engelli çocuğu olan normal işiten bir annenin grup oyunu esnasında kullandığı stratejilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Çakıcı, S. (2002). *Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin anne-çocuk ilişkilerinin ve aile işlevlerinin anne-çocuk ilişkilerine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (2005). Introduction: The Discipline and Practice of Qualitative Research. In N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln (Ed.). *The Sage Handbook of Qualitative Research* (3rd). (s. 1-32). Thousands Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.
- Doğanay, J. (1998). *Anasınınfına devam eden çocukların ebeveynlerinin çocuk oyun ve oyuncakları hakkındaki görüşlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniveritesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dominguez, A., Ziviani, J., & Rodger, S. (2006). Play behaviours and play object preferences of young children with autistic disorder in a clinical play environment. *Autism : The International Journal of Research and Practice*, 10(1), 53–69. <https://doi.org/10.1177/1362361306062010>
- Dögüşken, M. (2012). *Duygusal gelişim ve özgüven*. İstanbul: Ekinoks Yayınevi.
- Driscoll, K., & Pianta, R. (2011). Mothers' and fathers' perceptions of conflict and closeness in parent-child relationships during early childhood. *Journal of Early Childhood and Infant Psychology* , 7, 1- 24.
- FEK2817/2000, N. (2000). Εκπαίδευση ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και άλλες διατάξεις. http://www.pischools.gr/special_education_new/ftp/nomoi/Nomoi-EA/N.%202817%20-

- İsmail, A. (2020). *Batı Trakya'daki özel gereksinimli azınlık ailelerinin ve normal gelişim gösteren kardeşlerinin yaşadıkları sorunlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trakya Üniversitesi, Edirne .
- Kılıçoğlu, M. (2006). *Anasınıfı, hazırlık ve ilköğretim birinci sınıflarda okuyan görme engelli öğrencilerin oyunlarının değerlendirilmesi: Karşılaştırılmalı bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Lieberman, L., & Macvicar, J. (2003). Play and recreational habits of youths who are deaf-blind. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 97(12), 755-68.
- Licciardello, C. C., Harchik, A. E. & Luiselli, J. K. (2008). Social skills intervention for children with autism during interactive play at a public elementary school. *Education and Treatment of Children*, 31(1), 27-37. <http://www.jstor.org/stable/42899961>
- Marchand, J. F., Hock, E. & Widaman, K. (2002). Mutual relations between mothers' depressive symptoms and hostile-controlling behavior and young children's externalizing and internalizing behavior problems. *Parenting: Science and Practice*, 2(4), 335-353. https://doi.org/10.1207/S15327922PAR0204_01
- MEB (2007). *Çocuk gelişimi ve eğitimi-özel eğitimde oyun etkinlikleri*. Mesleki Eğitim Ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi. Ankara.
- Memet, O. (2019). *Batı Trakya'da özel eğitim gerektiren çocuğa sahip olan azınlık ailelerinin yaşadıkları sorunlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *An expanded sourcebook: Qualitative data analysis* (Second edition). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.
- Milteer, R., Ginsburg, K. & Mulligan, D. (2012). The importance of play in promoting healthy child development ant maintaining strong parent-child bond: Focus on children in poverty. *Pediatric*, 129(1), 204-13.

- Miranda-Linné, F. & Melin, L. (1992). Acquisition, generalization, and spontaneous use of color adjectives: a comparison of incidental teaching and traditional discrete-trial procedures for children with autism. *Research in Developmental Disabilities, 13*(3), 191–210. [https://doi.org/10.1016/0891-4222\(92\)90025-2](https://doi.org/10.1016/0891-4222(92)90025-2)
- Özen, A. (2018). Özel gereksinimli çocuklar ve oyun. İ. H. Diken (ed.) *Erken çocukluk eğitimi* içinde (s.s.Pegem Atıf İndeksi, 434-457. Pegem Akademi.
- Patton, M. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. London: Sage Publications, Inc.
- Rigby, P. & Gaik, S. (2007). Stability of playfulness across environmental settings: A pilot study. *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics, 27*(1), 27–43.
- Tezel Şahin, F. (1993). *3-6 yaş grubu çocuklarının anne babalarının çocuk oyunları hakkındaki görüşlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (9. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.